

TIHANA LUETIĆ

Zavod za povijesne znanosti HAZU, Zagreb

Prethodno priopćenje
UDK: 371.8-055.2(497.5)"1895/1914"
378(497.5)"1895/1914"

POČECI VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ZA ŽENE U HRVATSKOJ I USPOREDBA SA STANJEM U SUSJEDNIM ZEMLJAMA

Uz kratko prezentirane rezultate ranijih istraživanja o počecima visokoškolskog obrazovanja žena u Hrvatskoj, upisu prvih djevojaka kao izvanrednih (1895.) i redovnih (1901.) studentica na Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, o kretanju njihovog brojčanog stanja te odnosa muške i ženske studentske populacije, nastojat ćemo dati, na temelju dostupne strane literature, usporedni pregled razvoja pitanja visokoškolske naobrazbe za djevojke u Hrvatskoj, Austriji, Mađarskoj i zemljama na Balkanu. Na temelju toga se može vidjeti koliko se i kako ovaj vid modernizacije u nas odvijao u skladu s procesima koji su zahvatili Monarhiju i druge zemlje.

U domaćoj historiografiji u novije doba pojavio se interes za temu obrazovanja žena, u okviru "novootkrivene" povijesti žena. Uz temeljne naslove važne za pregled razvoja historije žena i roda Mirjane Gross,¹ te poglavlja u njenim knjigama vezana uz tematiku položaja građanskih žena u Hrvatskoj,² ovdje ćemo posebno izdvojiti radove relevantne za temu odgoja i obrazovanja žena u Hrvatskoj u drugoj polovici

---

1 Mirjana Gross, "Nevidljive" žene, *Erasmus: časopis za kulturu demokracije*, br. 3, Zagreb 1993., str. 56-64; Ista, *Suvremena historiografija*, Zagreb 1996., poglavlje: Ulazak žena u povijest, str. 343-349

2 Mirjana Gross, *Počeci moderne Hrvatske: neoapsolutizam u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji 1850.-1860.*, Zagreb 1985.; Mirjana Gross – Agneza Szabo, *Prema hrvatskome građanskom društvu: društveni razvoj u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća*, Zagreb 1992.

19. i početkom 20. stoljeća: u posljednjih desetak godina o tome su pisali Agneza Szabo,³ Dinko Župan,⁴ Tihana Luetić,⁵ Ida Ograjšek-Gorenjak⁶ te Meghan Hays.⁷

Cilj ovog rada je na temelju već obavljenih istraživanja za Hrvatsku⁸ i ostale zemlje o fakultetskom obrazovanju djevojaka, na temelju dostupne strane literature, dati pregled razvoja pitanja o pristupu djevojaka visokoškolskim institucijama, te tako utvrditi u kojoj je mjeri emancipacija žena u Hrvatskoj išla u korak s onom u susjednim i nekim drugim europskim zemljama.

Jedan od važnih pokazatelja modernizacije u hrvatskom društvu i na samom Sveučilištu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće jest upravo otvaranje pristupa djevojkama visokoškolskom obrazovanju. Iz sljedeće analize nastojat ćemo pokazati kada, kako i koliko je ta pojava zahvatila jedini fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Filozofski) na kojem je ženama bilo dozvoljeno studiranje. Ukratko ćemo promotriti početke visokoškolskog obrazovanja za žene u Hrvatskoj, usporediti ih sa stanjem u nekim drugim zemljama i u tom smislu ocijeniti ovu bitnu sastavnicu modernizacije.

U vremenu promijenjenih društvenih uvjeta na prijelazu stoljeća djevojkama u Hrvatskoj je, na temelju Vladine dozvole,⁹ dopušten upis na redovan studij Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 1901. godine.¹⁰ Do tada su djevojke mogle studirati kao izvanredni studenti, dakle samo kao slušačice, i to tek od 1895. godine. Na ostale fakultete djevojke su dobile pravo upisa tek nakon Prvog svjetskog rata. Tako tek 1919. nalazimo prve upisane studentice na Pravnom, Medicinskom i Gospodarsko-šumarskom fakultetu.¹¹ Uz niz rasprava koje su se vodile u javnosti u

3 Agneza Szabo, Prilog istraživanju razvoja hrvatskoga srednjeg školstva, *Nastavni vjesnik*, br. 5/6, Zagreb 1997., str. 26-35.

4 Dinko Župan, "Uzor djevojke": obrazovanje žena u Banskoj Hrvatskoj tijekom druge polovine 19. st., *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2, god. 33, Zagreb 2001., str. 435-452; Isti, *Pučko školstvo u vrijeme banovanja Ivana Mažuranića*, neobjavljeni magistarski rad, Zagreb 2002.; Isti, Viša djevojačka škola u Osijeku: (1882.-1900.), *Scrinia Slavonica*, god. 5, Slavonski Brod 2005., str. 366-383.

5 Tihana Luetić, Prve studentice Mudroslovnog fakulteta kr. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, *Povijesni prilozi*, god. 22, Zagreb, 2002., str. 167-208 (dalje: Luetić, Prve studentice).

6 Ida Ograjšek Gorenjak, *Otvaranje Privremenog ženskog liceja i položaj građanskih žena u Hrvatskoj na kraju 19. stoljeća*, (neobjavljena magistarska radnja), Zagreb 2005. (dalje: Ograjšek Gorenjak, *Otvaranje Privremenog ženskog liceja*). U ovoj radnji nalazi se koristan i pregledan popis literature o povijesti žena općenito u Hrvatskoj (str. 6-8, 259-262).

7 Meghan Hays, "Valjane majke" i "blage kćeri": odgoj i obrazovanje žena u nacionalnom duhu u Hrvatskoj 19. stoljeća, prev. s engl. Iskra Iveljić, *Otium*, br. 1-2, god. 4, Zagreb 1996., str. 85-96.

8 Ovdje donosim tek neke zaključke već objavljenih rezultata istraživanja vezanog uz temu ženskog visokog obrazovanja (vidi: Luetić, Prve studentice).

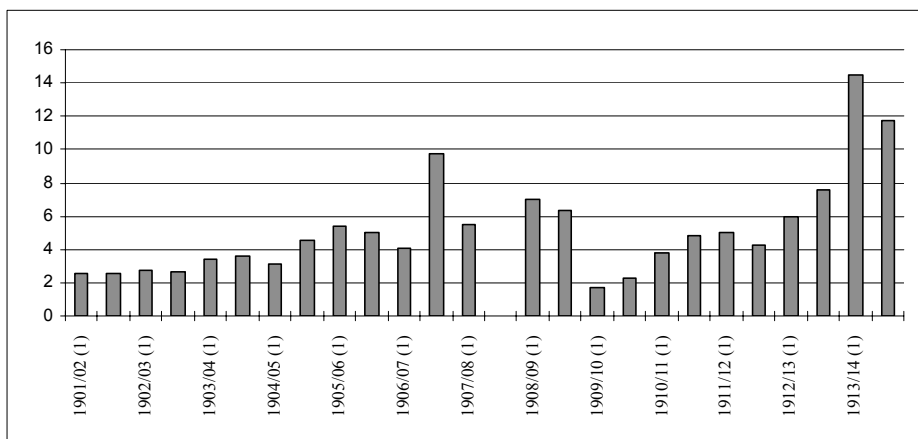
9 Vjekoslav Klaić, Postanje i razvitak sveučilišta, u: *Sveučilište Kraljevine SHS u Zagrebu (1874.-1924.)*. *Spomenica Akademičkog senata*, Zagreb, 1925. (dalje: *Spomenica 1925.*), str. 67; Vladimir Bazala, *Reminiscencije uz 300-godišnjicu visokoškolske nastave u Zagrebu*, Zagreb, 1962. str. 62; Jaroslav Šidak, Sveučilište do kraja prvoga svjetskog rata, u: *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, knj. I., Zagreb, 1969., str. 115. Cijeli tekst naredbe vidi u prilogu br. 1 u: Luetić, Prve studentice, str. 198-199.

10 Zanimljivo je da je Profesorski zbor Filozofskog fakulteta već tri godine ranije, 1898., uputio molbu vladinom Odjelu za bogoštovlje i nastavu da se djevojke koje imaju položenu maturu mogu upisivati na redovan studij te da u tom smislu izda naredbu, sličnu naredbi austrijskoga ministarstva za bogoštovlje i nastavu od 29. ožujka 1897., br. 7155 kojom se određuju uvjeti primanja žena na fakultet (Arhiv Filozofskog fakulteta, fond: *Spisi dekanata Mudroslovnog fakulteta*, br. 439/1898.). Međutim, iz Vlade je stigao negativan odgovor s kratkim obrazloženjem da "u postojećim propisima i ustanovama nenalazi uporišta (AFF, *Spisi*, 509/1898.)."

11 Rudolf Signjar, Statistika sveučilišta, *Spomenica 1925.*, str. 260.

T. LUETIĆ, POČECI VISOKOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ZA ŽENE

vezi višeg obrazovanja za žene u zadnjim desetljećima 19. stoljeća, temeljni problem oko njihovog upisa na sveučilište bio je vezan za polaganje ispita zrelosti (mature), s obzirom da u Hrvatskoj u to doba nisu postojale ženske gimnazije, već jedino privremeni ženski licej u Zagrebu,¹² kao jedino više učilište za djevojke. Međutim, njegov zaključni ispit nije se priznavao kao ispit zrelosti. Iz tog razloga 1901. naredbom Vlade bilo je uređeno i polaganje mature za djevojke na gimnazijama.¹³ Prve tri redovne studentice upisale su se u zimskom semestru 1901./1902. na studije Filozofskog fakulteta.¹⁴ U sljedećoj analizi pokazat ćemo kretanje brojčanog udjela studentica na Filozofskom fakultetu u cjelokupnoj studentskoj populaciji, u vremenu od kad im je dozvoljeno studiranje do početka Prvog svjetskog rata.

Postotni udjeli studentica u cjelokupnoj studentskoj populaciji na Filozofskom fakultetu (1900.-1914.)

Kako vidimo prema grafikonu, u Hrvatskoj je najveći udio ženske populacije u cjelokupnom broju studenata Filozofskog fakulteta¹⁵ bio u godinama pred početak Prvog svjetskog rata (14% u prvom *poljeću* 1913./1914. i 11% u drugom *poljeću* iste akademske godine). Najmanji udio žena bio je 1,74% u prvom *poljeću* 1909./1910. i na samom početku kada je tek dozvoljen upis žena: 2,5% u oba *poljeća* 1901./1902. U korelaciji s tim, u istim periodima bio je najmanji, odnosno najveći udio njihovih

12 O zagrebačkom liceju vidi opširnije u: Antun Cuvaj, *Grada za povijest školstva Kraljevinâ Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv. X, Zagreb, 1913., str. 378-412 i u: Ograjšek Gorenjak, *Otvaranje Privremenog ženskog liceja*.

13 Luetić, Prve studentice, str. 174.

14 Bile su to Milica pl. Bogdanović, studentica povijesti i geografije (AFF, *Imenici upisanih redovitih i izvanrednih slušača*, br. 31-32, 35-36, 39-40, 43-44) i studentice prirodoslovlja Milka Maravić (AFF, *Imenici*, br. 29-32, 35-36, 39-40) i Vjera Tkalčić (AFF, *Imenici*, br. 31-32, 36, 48, 52-53).

15 U slučaju Hrvatske napravili smo usporedbu udjela studenata i studentica samo unutar Filozofskog fakulteta, iz razloga što djevojaka na drugim fakultetima u Zagrebu nije bilo. Podaci sa Sveučilišta u Budimpešti, Beču i Sofiji koji slijede, odnose se na odnos ženske studentske populacije prema cjelokupnom broju studenata unutar cijelog sveučilišta zato jer su na tim sveučilištima žene bile upisane i na druge fakultete osim Filozofskog.

muških kolega na fakultetu. Teško je reći zašto se smanjio udio muške a povećao udio ženske populacije pred Prvi svjetski rat. Vrlo je vjerojatno da je broj muških studenata opao zbog osjetljive političke situacije u zemlji pred sam početak Prvog svjetskog rata, pa je velik broj studenata upravo zbog toga napustio Sveučilište u Zagrebu i nastavio studij na stranim sveučilištima.¹⁶ Ovdje ukratko iznesene ključne podatke o djevojkama na Sveučilištu u Zagrebu, prezentirali smo kako bismo ih mogli usporediti s onima susjednih sveučilišta, jer tek tako možemo vidjeti njihovo značenje za vrijeme o kojem govorimo.

Kao i u Hrvatskoj, i u Ugarskoj je jedna od glavnih kočnica u ženskom višem obrazovanju bio nedostatak gimnazija na kojima bi djevojke mogle postići maturu za upis na fakultete. Ipak, pristup sveučilištu mađarskim djevojkama dozvoljen je 1895. godine,¹⁷ od kada su djevojke mogle upisivati Filozofski, Medicinski i Farmaceutski fakultet.¹⁸ Isto tako, u Ugarskoj je, kao i u Hrvatskoj, pristup žena pravnim i tehničkim znanostima (za ove potonje u Hrvatskoj nije bilo fakulteta) omogućen tek nakon Prvog svjetskog rata. U prvom desetljeću nakon što im je omogućeno studiranje, prosječan broj djevojkama po godini na fakultetima u Budimpešti iznosio je 80.¹⁹ Što se tiče brojčanog udjela ženske studentske populacije na Sveučilištu u Budimpešti, postoji podatak za 1903. godinu kada je on iznosio 10%²⁰

I u austrijskom društvu druge polovice 19. stoljeća, zahvaćenom procesima modernizacije, bilo je nužno da i ženski dio društva dobije institucionalno više obrazovanje. No, i liberalna vlada kasnih šezdesetih i sedamdesetih godina, kao i njihovi konzervativni nasljednici u osamdesetim i ranim devedesetim suprotstavljali su se puštanju žena u gimnazije. Vlast nije uviđala potrebu za višim obrazovanjem žena jer su im vrata raznih službi ionako bila zatvorena. Nakon 1872. djevojke su u Austriji mogle polagati maturu u muškim gimnazijama ali samo kao eksternistice. Svejedno im je do kasnih devedesetih upis na fakultete kao redovnim studenticama bio zabranjen.²¹ Od osamdesetih počinje primanje studentica na austrijska sveučilišta kao izvanrednih slušačica. Što se tiče redovnog studija, konačno su brojne rasprave od šezdesetih godina tog stoljeća o puštanju žena na studij rezultirale primanjem djevojkama na Filozofski fakultet 1897. te na Medicinski i Farmaceutski fakultet 1900.

---

16 Luetić, *Prve studentice*, str. 179.

17 Maria M. Kovács, *Hungarian Women Entering the Professions: Feminist Pressures from left to right*, u: Victor Karady - Wolfgang Mitter, ur., *Bildungswesen und Sozialstruktur in Mitteleuropa im 19. und 20. Jahrhundert/Education and Social Structure in the Central Europe in the 19th and 20th Centuries*, Bohlau-Verlag-Köln-Wien, 1990. (dalje: *Bildungswesen und Sozialstruktur*), str. 247.

18 Éva Vámos, *It has been 100 years now that women can study in Hungary*, u: László Szögi - Júlia Varga, ur., *Universitas Budensis, 1395-1995* (dalje: *Universitas Budensis*), Budapest, 1997., str. 477-478.

19 Kovács, *Hungarian Women Entering the Professions*, str. 247. U Hrvatskoj je u istom periodu prosječan broj djevojkama po godini bio 16, što je na prvi pogled znatno manje od brojčanog stanja u Mađarskoj. Međutim, ne treba zaboraviti da je budimpeštansko sveučilište, primjerice, 1908. godine upisalo 6551 studenta, a zagrebačko 1174, pa u tim razmjerima dobivamo otprilike sličnu situaciju kod prosječne godišnje zastupljenosti djevojkama na sveučilištu.

20 Vámos, *It has been 100 years now that women can study in Hungary*, str. 478.

21 Gary B. Cohen, *Education and Middle-Class Society in Imperial Austria 1848-1918*, Indiana: Purdue University Press, 1996. (dalje: *Cohen, Education*), str. 73.

godine. Razlog popuštanju da se djevojke upišu na Medicinski fakultet, unatoč otporu većine profesora, bio je, međutim, političke prirode. Budući da je jedan od glavnih interesa austrijske vanjske politike u to doba bilo osiguranje što većeg utjecaja nad Bosnom i Hercegovinom, u tom je smislu usmjerena pažnja i na žene islamske vjeroispovijesti. Car je u tu svrhu dekretom odlučio da su muslimankama potrebne liječnice, pa je stoga na Bečkom sveučilištu trebalo obrazovati što više liječnica i što hitnije poslati ih u Bosnu.²² Pravni fakultet na Bečkom sveučilištu, međutim, otvorio je vrata djevojkama tek nakon Prvog svjetskog rata.²³ Tehnički fakulteti također nisu bili skloni promjenama: Bečka tehnička visoka škola sve do 1919./1920. nije upisala studentice (od 1902./1903. mogle su samo slušati predavanja kao izvanredne slušačice). Ipak, u Brnu su na Njemačkoj i Češkoj visokoj tehničkoj školi upisane četiri studentice 1909./1910.²⁴ Što se tiče udjela djevojaka u cjelokupnoj studentskoj populaciji Bečkog sveučilišta, on je 1912. godine dosegao najvišu točku – 7%.²⁵

Osim Austrije i Mađarske, Hrvatsku prema dostupnim podacima možemo usporediti i sa zemljama na prostoru Balkana.

Od balkanskih zemalja, kao prvi komparativni primjer uzimamo Bugarsku, s obzirom na činjenicu da su se ključni momenti u visokoškolskom obrazovanju za žene u Hrvatskoj i Bugarskoj dogodili gotovo u potpuno isto vrijeme: rasprava o pristupu žena visokoškolskom obrazovanju intenzivirala se otprilike u isto vrijeme, od 1895. godine.²⁶ Nakon osnutka Višeg učilišta u Sofiji 1888. godine (1904. prerasta u sveučilište), bugarske djevojke jasno su demonstrirale svoju želju za višim obrazovanjem: 1895. godine, djevojke, koje su do tada putovale u inozemstvo da bi studirale, te, paradoksalno, za to čak i dobivale državnu potporu u vidu stipendija, poslale su peticiju potpisanu od nekoliko stotina djevojaka Ministarstvu narodne prosvjete, sa zahtjevom da ih se primi na Sofijsko Više učilište.²⁷ To pitanje na kraju je pozitivno riješeno 1901. godine kada je dozvoljeno da djevojke koje su završile gimnaziju, od akademske godine 1901./1902. mogu upisati redovan studij na Sofijskom sveučilištu, a osim na Historijsko-filološkom i Fizičko-matematičkom fakultetu, one su mogle upisivati i studij prava.²⁸ Osim te razlike u odnosu na zemlje Monarhije, gdje žene nisu mogle

22 W. M. Johnston, *Austrijski duh. Intelektualna i društvena povijest 1848-1938*, Zagreb 1993., str. 77; E. Zöllner – T. Schüssel, *Povijest Austrije*, Zagreb 1997., str. 275; Luetić, Prve studentice, str. 171-172.

23 Waltraud Heindl, Die Studentinnen der Universität Wien: Zur Entwicklung des Frauenstudiums. Eine Projektbeschreibung, u: *Bildungswesen und Sozialstruktur*, str. 261 (dalje: Heindl, Die Studentinnen); Johnston, *Austrijski duh*, str. 77

24 Cohen, *Education*, str. 73-74.

25 Heindl, Die Studentinnen, str. 264-265.

26 Лидия Шишманова, Жената и Висшето Училище, *Българска сбирка*, год. IV, бр. 10, Пловдив, 1897., стр. 1062-1068. Кратки pregled te rasprave po bugarskoj štampi donosi Михаил Арнаудов, *История на софийския университет св. Климент Охридски през първото му полувековие 1888-1938*, София 1939., str. 166-171 (dalje: Арнаудов, *История на софийския университет*).

27 Krassimira Daskalova, Women, Nationalism and Nation-State in Bulgaria (1800-1940s), u: Miroslav Jovanović – Slobodan Naumović (eds.), *Gender Relations in South Eastern Europe: Historical Perspectives on Womanhood and Manhood in 19th and 20th Century*, Belgrade – Graz 2002, str. 29, 32.

28 Мария Радева, Създаване на Софийския университет и неговото развитие (1888-1903), у: *История на Софийския университет "Климент Охридски"*, София, 1988., str. 39-40; Жоржета Назърска, *Универзитетското образование и*

studirati pravo u to doba, povoljnije stanje studiranja za žene u Bugarskoj, vidi se i u omjeru ženske studentske populacije u odnosu na cjelokupan broj studenata Sofijskog sveučilišta: 1909. godine njihov udio dosegao je 18%,²⁹ a do pred sam početak Prvog svjetskog rata njihov se udio popeo do čak 24%.³⁰ Kao zanimljivost, a ujedno i potpora već navedenim brojkama o znatnom udjelu bugarskih djevojaka u visokoškolskom obrazovanju, ovdje možemo istaknuti i omjer broja studenata i studentica iz Bugarske koji su u razdoblju do 1914. dio svog studija proveli, u inozemstvu, na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Prema analizi spolne strukture upisanih bugarskih studenata, dobili smo rezultate da su od cjelokupnog broja bugarskih studenata u Zagrebu čak 10% činile žene (odnosno njih 33), što je za ono vrijeme prilično velika brojka. Analiza domaće studentske populacije po spolnoj strukturi za čitavo razdoblje do Prvog svjetskog rata, pokazuje da je udio domaćih studentica u istom razdoblju u ukupnom broju studenata na Filozofskom fakultetu činio 6%, dakle za 4% niži od bugarskog.³¹ Treba napomenuti i to da je najveći broj djevojaka iz Bugarske u Zagrebu studirao akademske godine 1906./1907. jer su bile, zajedno sa svojim muškim kolegama, "prisiljene" radi političkih razloga napustiti svoje matično sveučilište.³²

Osim Bugarske, ovdje ćemo ukratko još navesti i okolnosti u ostalim balkanskim zemljama vezane za visokoškolsko obrazovanje žena: u Grčkoj je djevojkama bio dozvoljen pristup na sveučilište 1890., u Turskoj 1894. godine, a otprilike u isto vrijeme i rumunjska sveučilišta u Bukureštu i u Jašiju dozvoljavaju djevojkama da mogu slušati fakultetska predavanja. Na beogradskoj Velikoj školi, koja 1905. prerasta u sveučilište, prema zakonskim aktima, nije se dozvoljavao ali ni zabranjivao upis djevojaka na studij, pa je ta nedorečenost omogućila već 1871. izvanredni upis jednoj slušateljici na filozofski studij Velike škole, a 1891. ta je viša škola dobila i prve diplomantice.³³

Osim za usporedbu, gore navedeni podaci govore u prilog tezi o odbacivanju mišljenja o sporoj emancipaciji žena na Balkanu, koje zastupa Ljubinka Trgovčević.³⁴ Ovi egzaktni podaci, izvučeni iz statistika, jednostavno govore o tome da su djevojke u balkanskim zemljama stekle pravo na više (visoko) obrazovanje negdje gotovo istovremeno, a negdje čak i prije, u odnosu na svoje kolege na zapadu.

Da bismo dobili sliku o počecima ženskog studiranja u širem kontekstu od onog regionalnog, na kraju ove usporedbe donosimo ukratko i podatke o stanju ženskog visokog obrazovanja u još nekim europskim zemljama.

българските жени 1879-1944, София, 2001., str. 76-96.

29 Арнаудов, *История на софийския университет*, стр. 628.

30 Райна Манафова, *Интелигенция с европейски измерения*, София 1994., стр. 26.

31 Tihana Luetić, *Struktura bugarske studentske populacije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu od 1874.-1914.*, u: *Hrvatsko-bugarski odnosi u 19. i 20. stoljeću*, Zagreb 2005., str. 240.

32 Isto, str. 239.

33 Ljubinka Trgovčević, *Obrazovanje i modernizacija. Osnove za poređenja u okviru Jugoistočne Evrope*, u: Hans-Georg Fleck – Igor Graovac (prij.), *Dijalog povjesničara – istoričara*, sv. 2, Zagreb, 2000., str. 129-130.

34 Isto, str. 129.

Uz skandinavske zemlje i Švicarsku, koje su, u odnosu na razdoblje o kojem govorimo, nekoliko desetljeća ranije primile djevojke na svoja sveučilišta, engleska sveučilišta počinju upisivati studentice od osamdesetih godina 19. stoljeća. Godine 1878. Sveučilište u Londonu upisalo je prve djevojke, a četiri škotska sveučilišta učinila su to 1892. godine. Ipak, mjesta isključivo muškog privilegija ostali su još dugo Oxford i Cambridge. Iako su sedamdesetih i osamdesetih godina ta sveučilišta nudila osnivanje paralelnih sveučilišnih predavanja za djevojke, to je od strane vodećih osoba pokreta za pristup djevojkama na ta sveučilišta bilo odbijeno. Emily Davies, osnivačica Girton Collegea (1870.), u blizini Cambridgea i Anne Jemima Clough, osnivačica Newnham Collegea (1874.) u samom srcu Cambridgea, zahtijevale su pristup djevojkama na predavanja te ravnopravno polaganje ispita. Veliki uspjeh za ovu borbu značilo je kada je na Cambridgeu Agnata Ramsey iz Girtona 1887. položila završne ispite iz klasičnih disciplina, te 1890. to isto postigla Philippa Fawcett iz Newnhama iz matematičkih disciplina s najboljim uspjehom. Nakon ovih postignuća, manje spominjući intelektualnu inferiornost djevojka, i ti stari bastioni isključivo muškog obrazovanja, Oxford i Cambridge, ustanovljuju lokalne ispite koje su mogle polagati studentice.³⁵

Za razliku od svojih engleskih kolegica, njemačke djevojke su tek 1908. puštene na sveučilište. Dugogodišnja borba Udruge za više obrazovanje za žene, osnovane 1872., protiv tradicionalnih krugova, nije imala uspjeha sve do otvaranja prve ženske gimnazije 1893. u Karlsruheu. U mnogim njemačkim zemljama do tada isključivo muške gimnazije otvaraju svoja vrata djevojkama, iako su za više obrazovanje one i dalje morale ići preko granice, najčešće u Švicarsku. Tek 1908. u njemačkim zemljama organiziran je sustav ženskog obrazovanja koji je omogućavao izravan upis na fakultete.³⁶ Uz ovu, pomalo neočekivanu činjenicu, o relativno kasnom pristupu djevojaka njemačkim sveučilištima, pridodajemo ovdje još samo podatak da su djevojke u Rusiji sjele u sveučilišne klupe tek 1913. godine.³⁷

Prema ovim podacima možemo zaključiti da je na polju visokoškolskog obrazovanja žena Hrvatska, kao gotovo ni u čemu drugom, išla s minimalnim razlikama u potpunosti u korak sa zemljama u okviru Monarhije. Djevojke u Hrvatskoj, gotovo u isto vrijeme kao i njihove kolegice u ostatku Monarhije i u drugim susjednim zemljama, mogle su pristupiti obrazovanju na najvišoj razini. Isto tako, bitka za sveučilišnu naobrazbu imala je svugdje iste pretpostavke: otvaranje ženskih gimnazija, odnosno pristup djevojaka maturi. I podaci o udjelima, koji iako nisu posve usporedivi s obzirom da se u Hrvatskoj radilo o udjelu studentica samo jednog fakulteta unutar cijelog sveučilišta, također se kreću unutar istih okvira.

35 A. Victor Murray, Education, u: *The New Cambridge Modern History*, vol. XI., Cambridge 1970., str. 198.

36 Isto, str. 199.

37 Trgovčević, Obrazovanje i modernizacija, str. 130.

SUMMARY

**The Beginnings of Women University Education
in Croatia and the Comparison
with the Situation in Neighboring Countries**

The study is based on the examination of the already published articles about the beginnings of women university education in Croatia and on the analysis of accessible foreign literature. In the paper is presented the comparative review of the key issues and numeric data concerning the problem of women higher education in Croatia, Austria, Hungary and other neighboring countries at the end of the nineteenth century and in the very beginning of the twentieth century. Girls in Croatia entered the Faculty of Arts of the University of Zagreb as regular students in 1901. It occurred almost at the same time their female colleagues from the rest of the Monarchy and from the other neighboring countries inscribed the faculties in their own countries. In that respect, the process of modernization that went on in Croatia during that period developed in the same way as in societies in other countries of Habsburg Monarchy and Balkan region. The numeric shares of inscribed female students in all considered countries points on almost equal values. Numeric data also confirm that the process of the women emancipation in the period preceding World War I resulted in all these countries with equal results.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LIX
Zagreb 2006.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIX, str. 1-338, Zagreb 2006.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u

Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavlјivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb